

ПЕРСОНАЛІЇ

Василь Нордоктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України**Юрій Баулін**доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України**Оксана Капліна**докторка юридичних наук, професорка,
членкиня-кореспондентка НАПрН України**Микола Шумило**доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України

ВАЛЕРІЮ ПЕТРОВИЧУ ГМИРКУ – 75 РОКІВ!



20 лютого 2023 р. відомому українському вченому-правознавцю, кандидату юридичних наук, доценту, підполковнику міліції у відставці, раднику Державної митної служби I рангу виповнилося 75 років. Для нас це добра нагода згадати його добрим словом і подякувати за багаторічну невтомну працю на науковій і педагогічній ниві. Хоч би в якому статусі працював шановний Ювіляр, він завжди доброзичливий, принциповий і фаховий. Така життєва і професійна позиція здобули йому неабияку повагу й авторитет серед колег і студентів.

За його плечима школа, робота слюсарем на заводі, служба у війську, навчання у Харківському юридичному інституті (нині – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого). Тут почав проявлятися притаманний йому потяг до науки. І це не випадково. Його надихали і були дороговказом такі талановиті науковці і педагоги, як професори Савелій Львович Фукс, Микола Миколайович Страхов, Володимир Во-

лодимирович Сташис, Василь Пилипович Маслов, Рафаїл Семенович Павловський, Олексій Никифорович Колесніченко, Віолета Омелянівна Коновалова і багато інших, про яких він завжди згадує з великою повагою і теплотою та вдячністю.

Після навчання – слідча робота в далекому Казахстані, де йому пощастило працювати зі справжніми професіоналами, які суттєво вплинули на його подальшу долю. Хист до науки і бажання ділитися знаннями і практичним досвідом із молоддю привів Валерія Петровича до вищого міліційного навчального закладу. Через чотири роки він завершив роботу над кандидатською дисертацією, яку розпочав ще працюючи слідчим. У цій розвідці, спираючись на практичний досвід і здобутки юридичної науки, як вітчизняної, так і зарубіжної, він уперше в науці кримінального процесу та криміналістики дослідив дуже складні проблеми діяльності слідчого в умовах інформаційної невизначеності, зокрема питання ризику і тактичних комбінацій. Якщо уважно подивитися, то треба визнати, що сформована В. Гмирком наукова позиція щодо інформаційної невизначеності в кримінальній процесуальній діяльності має всі підстави розглядатися як одна з методологічних основ теорії доказування українського кримінального процесу.

У квітні 1991 р. він повернувся в Україну, де протягом семи років працював на різних керівних посадах на юридичному факультеті Дніпропетровського державного університету (нині – Дніпровський національний університет ім. О. Гончара), а згодом протягом 13 років очолював юридичний факультет Академії державної митної служби України (з 2014 р. – Університет митної справи та фінансів).

Говорячи про Валерія Петровича як науковця, треба зазначити, що його наукові інтереси сфокусовано на проблемах доказування, досудового і судового провадження, де він має досягнення, варті серйозної наукової уваги та подальшого опрацювання. Треба визнати, його науковий доробок – це практично нова сторінка в історії вітчизняної науки кримінального процесу. Достатньо сказати, що він першим із наших процесуалістів піддав обґрунтованому сумніву методологічну та практичну вартість радянської теорії доказів і доказування у кримінальному процесі. Так, 1995 р. заперечуючи ідею істини як мети доказування, В. Гмирко запропонував схему структури доказування на досудовому провадженні, яка геть виходила за рамки тодішніх теоретичних узвичаєнь і уявлень; саме ж доказування розглядалось ним як цілеспрямована діяльність із послідовного розв'язання невизначеності до рівня, що дає змогу ухвалювати законні й обґрунтовані процесуальні рішення, фактично заклавши основи для опанування фундаментальної теми стандартів доведеності.

Починаючи з 2002 р., він послідовно й аргументовано піддає критиці методологічну основу радянської і пострадянської теорії доказуван-

ня – марксистсько-ленінську “теорію відбиття”, а також інформаційну концепцію доказів у кримінальному процесі. У наступні роки розвиває ідею, що доказ у кримінальному процесі – це продукт юридичного мислення сторін і суду в змагальному судовому процесі. Тому не дивина, що він першим на пострадянському просторі наважився запропонувати відмовитися від змістово примітивної легальної дефініції поняття доказу, успадкованої ще від “Основ кримінального судочинства Союзу ССР і союзних республік” 1958 р.

Закликаючи відмовитися від природничо-наукової парадигми, при-таманної стилю мислення і розуміння у сфері “точних” наук, до яких гуманітарна сфера права ніколи не мала жодного стосунку, В. Гмирко запропонував трактувати судовий доказ як юридичну конструкцію, одночасно запропонувавши чіткі й раціональні критерії допустимості доказів і процедури вирішення питання судом рішення про допустимість/недопустимість доказів. Аналізуючи останні рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, дотичні до поставлених вище питань, можна впевнено сказати, що посіяне ним 12 років тому назад тепер дає добрі плоди. Одночасно зауважимо, що наукова цінність висловлених ним ще у 2002 р. наукових гіпотез про соціальну та юридичну природу доказів знайшла своє підтвердження у відповідних положеннях статей 23 і 95 чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України).

У 2010 р. у фундаментальній монографії “Доказування в кримінальному процесі: діяльнісна парадигма” В. Гримко дослідив цілу низку теоретичних проблем доказування з позиції діяльнісної методології, де, зокрема, дійшов обґрунтованого і слушного висновку про наявний штучний розрив між оперативно-розшуковою та слідчою (процесуальною) діяльностями; одночасно він висловив і глибокий сумнів щодо перспектив існування інституту слідчого у вітчизняному кримінальному процесі. Наукова далекоглядність В. Гмирка – нема де правди діти – вкотре знайшла своє практичне підтвердження у запровадженні до КПК України нового інституту – інституту детективів Національного антикорупційного бюро і Бюро економічної безпеки, який щораз то більше закорінюється у кримінальній процесуальній практиці.

У 2012–2018 рр. В. Гмирко досліджував низку актуальних питань, практично не розроблених у теорії українського кримінального процесу. Ідеться, зокрема, про генезу теорії доказування, стандарти доказаності, належну правову процедуру, вагомі докази, обов’язок і тягар доказування, а також свідчення “з чужих слів”. Мало хто знає, але він уперше у 2002–2010 рр. обґрунтував визначення і вимоги до видів стандартів доказаності та підготував науково аргументовані рекомендації щодо їхнього застосування на досудовому і судовому провадженнях,

а також запропонував їх унормувати в кримінальному процесуальному законодавстві. Зазначені ідеї також були реалізовані у чинному КПК України.

У межах докторського дисертаційного дослідження В. Гмирко, спираючись на положення діяльній методології, обґрунтував принциповий методологічний висновок про необхідність реструктуризації чинної вітчизняної моделі кримінального процесу, оскільки досудове і судове провадження – це засадничо різні типи діяльності у сфері “Право”. Тому, на його слушну думку, поняттям “кримінальний процес” мають охоплюватись лише процесуальні акції сторін і суду у відповідних юрисдикціях, пов’язаних із розглядом судом *in merito* кримінального позову, підготовленого обвинувальною владою у межах деформалізованого позасудового підготовчого провадження. На думку автора, зафіксоване в ст. 91 КПК України визначення поняття доказування, як збирання, перевіряння та оцінювання доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження доказування, є атрибутом *sine qua non* суто радянського типу кримінального процесу і не відповідає сучасним змагальним уявленням про цей процесуальний феномен. Вона фактично зачиняє двері для можливості увійти в саме поняття, яке ще потребує свого теоретичного опрацювання.

В. Гмирко налаштований думати, що про доказування (доведення) мова може бути лише в разі, коли є: 1) формально рівні в правах сторони; 2) юридична суперечка між сторонами; 3) аргументаційна діяльність сторін обвинувачення, якій протистоїть контраргументаційна діяльність сторони захисту; 4) неупереджений, позбавлений інквізиційних повноважень суд. Тому, як слушно вважає шановний Ювіляр, поняття доведення у судовому процесі можна визначити як спеціальне юридичне поняття на позначення аргументаційної діяльності сторони обвинувачення у суді з обстоюванням своєї правової позиції у межах негативної кооперації сторін і суду.

І останнє. Валерій Петрович протягом чверті століття посідає послідовну позицію повернення у вітчизняну процесуальну науку репресованої у радянський період української юридичної термінології, а кожен процесуаліст має докласти всіх зусиль для її відродження і вдосконалення, пам’ятаючи про власне коріння та зважаючи на європейську традицію, з якої ми були силоміць вирвані і що вкладається у контекст сучасних українських державницьких змагань.

З роси Вам і води, високоповажний Ювіляре!

Ad multos annos – многая літа, дорогий Ювіляре!